

POSTANOWIENIE

Dnia 12 kwietnia 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Mariusz Załucki

w sprawie z powództwa A. K., W. K. i A. K.
przeciwko Bank spółce akcyjnej w W.
o ustalenie,
na posiedzeniu niejawnym 12 kwietnia 2023 r. w Izbie Cywilnej w Warszawie,
na skutek skargi kasacyjnej pozwanej
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku
z 22 grudnia 2021 r., sygn. akt I ACa 539/21,

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

UZASADNIENIE

Pozwana – Bank S.A. – wniosła skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdansk z 22 grudnia 2021 r., wydanego w sprawie z powództwa A. K., W. K. i A. K. o ustalenie.

Skarżąca przedstawiła Sądowi Najwyższemu następujące zagadnienia prawne:

1) Czy bank zobowiązując się do oddania do dyspozycji kredytobiorcy środków pieniężnych zgodnie z art. 69 ust. 1 p.b. spełnia swoje świadczenie główne z umowy kredytu tj. oddaje do dyspozycji kredytobiorcy te środki dopiero z chwilą ich przekazania, w wykonaniu dyspozycji kredytobiorcy, na oznaczony w umowie cel, czy też świadczenie to spełnia już z chwilą umożliwienia kredytobiorcy wykorzystania tych środków pieniężnych, które następuje poprzez wydanie bankowi

więżących dyspozycji uruchomienia kredytu zgodnie z warunkami określonymi w umowie?

2) Czy klauzule przeliczeniowe w umowie kredytu wyrażonego (denominowanego) w walucie obcej określają „świadczenia główne” stron tej umowy w rozumieniu przepisu art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c., czy spełniają jedynie funkcję pomocniczą dla tych świadczeń, i czy w tym drugim przypadku, ich eliminacja z treści umowy jako postanowień niedozwolonych jest równoznaczna z pozbawieniem umowy jej elementów przedmiotowo istotnych (*essetnialia negotii*) prowadzącym do nieważności bezwzględnej umowy, czy też możliwe jest dalsze wykonywanie umowy pomimo usunięcia klauzul przeliczeniowych, m.in. ze względu na naturę stosunku jaki powstaje na gruncie umowy kredytu denominowanego?

3) Czy, biorąc pod uwagę cele Dyrektywy 93/13 oraz wykładnię 385¹ § 2 k.c., wola konsumenta doprowadzenia do upadku umowy w razie wyeliminowania z jej treści postanowień o charakterze niedozwolonym w rozumieniu art. 385¹ §1 k.c. jest decydującym kryterium przy ocenie możliwości dalszego wykonywania umowy pozbawionej klauzul uznanych za abuzywne? W szczególności, czy w sytuacji, w której umowa może dalej obiektywnie obowiązywać zgodnie z krajowym porządkiem prawnym, na podstawie pozostałych, nieabuzywnych postanowień, sąd może stwierdzić jej nieważność, kierując się w tym zakresie wyłącznie interesem konsumenta?

4) Czy w przypadku uznania przez sąd rozpoznający sprawę, że postanowienia umowy o kredyt denominowany w walucie obcej normujące klauzulę denominacyjną mają charakter niedozwolony, sąd ten będzie uprawniony do unieważnienia umowy kredytu dopiero w przypadku jeżeli nie da się w inny sposób utrzymać umowy w mocy przywracając równowagę kontraktową stron i w efekcie uczynić sankcję dla przedsiębiorcy proporcjonalną. Czy w razie niemożliwości ustalenia wiążącego strony kursu waluty obcej w umowie kredytu denominowanego w walucie obcej umowa ta powinna wiązać strony w pozostałym zakresie i czy w celu ustalenia powyższego powinno się dokonać weryfikacji możliwości dalszego trwania umowy na moment orzekania, względnie zaistnienia sporu?

5) Czy art. 69 ust. 3 p.b. w zw. z art. 4 i 6 ustawy z dnia 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw (tzw. ustawy antyspreadowej) są przepisami umożliwiającymi dalsze wykonywanie umowy kredytu denominowanego w walucie obcej, zgodnie z art. 385¹ § 2 k.c. oraz art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13/EWG w przypadku stwierdzenia przez sąd, że umowa taka zawiera niedozwolone postanowienia umowne, odwołujące się do kursów kupna i sprzedaży waluty obcej z tabeli kursowej kredytodawcy?

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona (art. 398⁹ § 1 k.p.c.).

Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Sądu Najwyższego, powołanie się na występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego (art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c.) powinno spełniać wymagania stawiane zagadnieniu prawnemu przedstawianemu Sądowi Najwyższemu przez sąd drugiej instancji w razie powstania poważnych wątpliwości (art. 390 § 1 k.p.c. – zob. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z 23 stycznia 2014 r., I UK 361/13, z 14 września 2012 r., I UK 218/12), których nie można rozwiązać za pomocą powszechnie przyjętych reguł wykładni prawa (zob. np. postanowienia Sądu Najwyższego z 8 maja 2015 r., III CZP 16/15, z 24 października 2012 r., I PK 129/12). Zagadnienie prawne powinno, przede wszystkim, być sformułowane w oparciu na okolicznościach mieszczących się w stanie faktycznym sprawy wynikającym z dokonanych przez sąd ustaleń, a jednocześnie być przedstawione w sposób ogólny i abstrakcyjny tak, aby umożliwić Sądowi Najwyższemu udzielenie uniwersalnej odpowiedzi, niesprowadzającej się do samej subsumpcji i rozstrzygnięcia konkretnego sporu. Skarżący, wnosząc o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania ze względu na występujące w sprawie istotne zagadnienie prawne, powinien sformułować to zagadnienie, wskazać na wyłaniające się poważne wątpliwości interpretacyjne, przytoczyć argumenty prowadzące do rozbieżnych ocen i wykazać, że wyjaśnienie przedstawionego

zagadnienia będzie miało znaczenie zarówno dla praktyki sądowej, jak i dla rozstrzygnięcia skargi kasacyjnej. Chodzi przy tym wyłącznie o poważne wątpliwości, wykraczające poza poziom zwykłych wątpliwości prawnych, które powstają niemal w każdym procesie decyzyjnym (zob. np. postanowienie SN z 26 października 2021 r., I CSK 266/21 oraz z 30 czerwca 2021 r., III CSK 53/21).

Kwestie poruszane przez skarżącą zostały już wyczerpująco wyjaśnione w orzecznictwie SN i TSUE i obecnie nie wymagają dalszej analizy. W wyroku z 29 kwietnia 2021 r., C-19/20, TSUE podkreślił, że art. 6 i 7 dyrektywy 93/13 stoją na przeszkodzie temu, by sąd odsyłający usunął jedynie nieuczciwy element warunku umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, jeżeli takie usunięcie sprowadzałoby się do zmiany treści tego warunku poprzez zmianę jego istoty. Pogląd ten TSUE podkreślił także w wyroku wydanym w połączonych sprawach C-80/21 – C-82/21, wskazując że artykuł 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie orzecznictwu krajowemu, zgodnie z którym sąd krajowy może stwierdzić nieuczciwy charakter nie całości warunku umowy zawartej między konsumentem a przedsiębiorcą, lecz jedynie elementów tego warunku, które nadają mu nieuczciwy charakter, w związku z czym warunek ten pozostaje, po usunięciu takich elementów, częściowo skuteczny, jeżeli takie usunięcie sprowadzałoby się do zmiany treści tego warunku, który ma wpływ na jego istotę, czego zweryfikowanie należy do sądu odsyłającego. Kwestie były również przedmiotem licznych wypowiedzi Sądu Najwyższego, w tym kwestie te były w ostatnim czasie przedmiotem licznych wypowiedzi Sądu Najwyższego (zob. np. wyroki Sądu Najwyższego z 26 maja 2022 r., II CSKP 650/22, z 13 maja 2022 r. II CSKP 293/22, II CSKP 405/22, z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22, uchwała z 28 kwietnia 2022 r., III CZP 40/22).

W oparciu o przytoczone wyżej orzecznictwo TSUE rysuje się zatem zasada, zgodnie z którą w razie stwierdzenia abuzywności klauzuli umownej lub jej fragmentu, w sytuacji gdy nie istnieje możliwość dalszego wykonywania umowy, nieważność powinna zostać orzeczona co do zasady. Ocena zaś, czy umowę można dalej wykonywać po usunięciu postanowienia uznanego za niedozwolone

należy do sądu rozpoznającego sprawę i wynika z wykładni konkretnej umowy zawartej przez strony. Problem waluty, w jakiej wyrażone jest świadczenie główne nie ma zatem charakteru jurydycznego, a należy do ustaleń konkretnej sprawy, określanych po dokonaniu wykładni postanowień umownych. W szczególności umowa kredytu może odmiennie lub w taki sam sposób uwzględniać mechanizm przeliczania świadczeń kredytobiorcy i kredytodawcy, wyrażonych pierwotnie w walucie polskiej lub obcej oraz do różnego stopnia umożliwiać ich spełnienie w drugiej z wymienionych walut.

Jednocześnie przesłankami stwierdzenia abuzywności klauzuli umownej są: brak indywidualnego uzgodnienia postanowienia umownego, jego sprzeczność z dobrymi obyczajami, rażące naruszenie interesów konsumenta. W przepisie tym zatem nie przewidziano uzależnienia orzeczenia w przedmiocie abuzywności od indywidualnych cech konsumenta, takich jak poziom jego wykształcenia lub zakres doświadczenia, z kolei konieczność oceny postanowień umownych na chwilę zawarcia umowy jednoznacznie wynika zarówno z orzecznictwa TSUE, jak i Sądu Najwyższego.

Zgodnie ze stanowiskiem judykatury w razie przyjęcia przez sąd, że po usunięciu klauzul uznanych za abuzywne umowa w dalszej części musi pozostać nieważna, należy dać prymat woli konsumenta, aby nie doprowadzić do jego nieuzasadnionego pokrzywdzenia (zob. m.in. wyrok z dnia 3 października 2019 r., C-260/18, w którym TSUE orzekł, że art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich należy interpretować w ten sposób, że z jednej strony skutki dla sytuacji konsumenta wynikające z unieważnienia całości umowy, takie jak te, o których mowa w wyroku z 30 kwietnia 2014 r., Kásler i Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282), należy oceniać w świetle okoliczności istniejących lub możliwych do przewidzenia w chwili zaistnienia sporu, a z drugiej strony, do celów tej oceny decydująca jest wola wyrażona przez konsumenta w tym względzie.

W oparciu o przytoczone wyżej orzecznictwo można zatem wywieść, że w razie stwierdzenia abuzywności klauzuli umownej lub jej fragmentu, w sytuacji gdy nie istnieje możliwość dalszego wykonywania umowy, nieważność powinna

zostać orzeczona co do zasady. Jedyny wyjątek zachodziłby, gdyby orzeczenie nieważności doprowadziło do pokrzywdzenia samego konsumenta. Aby jednak doszło do zastosowania tego wyjątku, sąd rozpoznający sprawę musiałby dojść do przekonania, że orzeczenie nieważności umowy w całości będzie prowadzić do pokrzywdzenia konsumenta, a jednocześnie konsument musiałby tę opinię podzielać.

Z kolei w wyroku z 30 czerwca 2022, II CSKP 656/22, SN stwierdził, że postanowienia umowy zawartej z konsumentem, przyznające bankowi swobodę kształtowania kursu waluty obowiązującego w ramach stosunku umownego, a przez to swobodę kształtowania wysokości świadczenia własnego i drugiej strony, należy uznać za niedozwolone postanowienia umowne, choćby bank w rzeczywistości korzystał z tej swobody w sposób oględny, nie naruszając rażąco interesów drugiej strony.

Należy również zwrócić uwagę na to, że abuzywność klauzul oceniana jest na chwilę zawarcia umowy, a jej kryterium nie stanowi odniesienie do innych wskaźników czy stanów faktycznych, takich jak np. późniejsze zachowanie się przedsiębiorcy, wprowadzenie do porządku prawnego nowych przepisów prawa odnoszących się do podobnych typów umów czy też ekwiwalencja świadczeń spełnianych przez konsumenta na podstawie klauzuli abuzywnej oraz świadczeń, jakie spełniałby na podstawie innej umowy zawartej z tym samym podmiotem. Konieczność oceny postanowień umownych na chwilę zawarcia umowy jednoznacznie wynika natomiast zarówno z ustalonego już orzecznictwa TSUE i Sądu Najwyższego (zob. np. uchwała 7 sędziów SN z 20 czerwca 2018 roku, III CZP 29/17 oraz wyrok TSUE z 20 września 2017 r., C-186/16, R. P. Andriuc i in. przeciwko Banca Romaneasca SA.).

Przewaga interesu konsumenta w przypadku uznania, że umowa wiążąca go z przedsiębiorcą zawiera klauzule abuzywne wynika zaś z tego, że działania sądu w razie stwierdzenia klauzuli abuzywnej mają mieć charakter sankcyjny, co oznacza osiągnięcie swobodnego skutku zniechęcającego profesjonalnych kontrahentów, zawierających umowy z konsumentami do przewidywania w umowach z nimi nieuczciwych postanowień umownych. Taki skutek nie mógłby

zostać osiągnięty gdyby umowa mogła zostać uzupełniona w niezbędnym zakresie przez sąd krajowy przez wprowadzenie do umowy warunków uczciwych. Kontrahent konsumenta niczym by bowiem nie ryzykował, narzucając nieuczciwe postanowienia umowne, skoro mógłby liczyć na to, że sąd uzupełni umowę przez wprowadzenie uczciwych warunków, które powinny być przez niego zaproponowane od razu (zob. wyrok z 26 kwietnia 2022 r., II CSKP 550/22).

Natomiast definicja oddania środków do dyspozycji kredytobiorcy została już wyjaśniona w orzecznictwie w wyroku SN z 7 marca 2014, IV CSK 440/13, w którym wskazano, że dojście do skutku [umowy] nie wymaga wcale, by kredytobiorca rzeczywiście podjął udostępnione mu środki, wystarczy, że zostaną mu one oddane do dyspozycji, za co bankowi należy się wynagrodzenie.

Z kolei rozstrzygnięcie, czy klauzula umowna uznana przez sąd za niedozwoloną dotyczy *essentialia*, czy *accidentalia negotii* nie ma decydującego znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy, ponieważ zarówno klauzule dotyczące świadczeń akcydentalnych, jak i te dotyczące głównego przedmiotu umowy podlegają badaniu pod kątem abuzywności. W każdym z tych przypadków stosuje się jednak inne przesłanki, w szczególności klauzule odnoszące się do świadczeń głównych podlegają badaniu wyłącznie gdy zostały sformułowane w sposób niejednoznaczny. Natomiast przesłanką stwierdzenia nieważności całej umowy po usunięciu klauzuli abuzywnej z jej pierwotnego tekstu nie jest charakter świadczenia, którego dotyczyła usunięta klauzula, lecz to, czy umowę można dalej wykonywać bez niedozwolonego postanowienia.

Z tej przyczyny Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁹ § 1 i 2 k.p.c. odmówił przyjęcia skargi do rozpoznania.

